

El teatre còmic

El criat de dos amos

Carlo Goldoni

Introducció i notes / Antoni Torreño



TEATRE
bromera

DE L'AUTOR AL LECTOR

El que he titulat *El teatre còmic* més que comèdia es podria considerar com un prefaci a les meues comèdies. A l'edició que havia començat a Venècia, l'havia col·locada al segon volum, perquè havia estat escrita després de la impressió del primer. Amb posterioritat vaig escriure una carta a l'editor, amb data de Torí de 1751, en què li vaig dir que si fóra possible m'agradaria situar-la al capdavant de tota l'obra, a manera de prefaci precisament. Ara que puc fer-ho, crec que ja estic més content.

Amb aquesta obra singular he intentat posar en evidència gran part dels defectes que sempre he procurat evitar, i tots els fonaments sobre els quals he basat el meu mètode d'escriure comèdies. No hi ha una altra diferència entre un pròleg i aquesta composició més que, amb aquell, els lectors potser s'avorririen més fàcilment, i amb aquesta vaig esquivant en part el tedi amb el desenvolupament d'alguna acció.

Així, no he intentat donar noves regles a ningú. Tan sols he tractat de fer saber que –al llarg de llargues observacions i d'un treball quasi continuat– he arribat finalment a obrir-me un camí per on poder caminar amb més seguretat; d'això val com a prova l'agraïment que he

trobat en els espectadors de les meues comèdies. Jo desitjaria que qualsevol persona que es posara a escriure, en la disciplina que fóra, fera conèixer als altres quin camí ha seguit perquè servira de llum i millora per a l'Art.

De la mateixa manera delege que algun noble creador italià es dedique a perfeccionar la meua obra i a honorar les meues escenes mal reeixides amb bones comèdies, comèdies que siguen vertaderes comèdies i no escenes ajuntades a la babalà, sense ordre i sense regles. Perquè jo, per si de cas algú pensa que vull fer de mestre, no m'averkonyiré mai d'aprendre de qui siga, només que tinga la capacitat d'ensenyar.

L'any 1750 vaig representar aquesta comèdia, que obria la temporada de tardor. N'hi havia empeltats aleshores els compliments que solen fer els actors als espectadors en la primera representació, els quals he rebutjat després perquè no tenien cap utilitat en aquesta comèdia.

Per tal d'adaptar-me també als costums i tenir contenta la companyia de teatre —els actors amb màscara sobretot—, primer els vaig introduir amb la seua roba de casa i a cara descoberta, i després vestits i emmascarats per a l'escena. Tanmateix, després em semblà que allò era una bufonada, i ara, en la reedició que he fet d'*El teatre còmic*, he assignat a cada personatge un nom propi, i m'he reservat a anomenar-lo amb el seu nom de comèdia quan dins de la trama el personatge fa que assaja. Al final em va venir al cap aquesta nova correcció, que deu ser un nou defecte en aquesta edició de Bettinelli.

PERSONATGES

HORACI	Cap de la companyia de còmics. Anomenat Octavi a la comèdia.
PLÀCIDA	Primera actriu, anomenada Rosaura.
BEATRIU	Segona actriu.
EUGENI	Segon enamorat, anomenat Florind.
LELIO	Poeta.
ELIONOR	Cantant.
VICTÒRIA	Criada de teatre, anomenada Colombina.
TONINO	Venecià. Després és Pantaló a la comèdia.
PETRONI	Fa de Doctor a la comèdia.
ANSELM	Fa de Briguel·la.
GIANNI	Fa d'Arlequí.
APUNTADOR	
UN PALAFRENER	De la cantant, que parla.
CRIATS	Del teatre, que no parlen.

ACTE I

(L'escenografia mostra el mateix teatre on es representen les comèdies amb decorats i el prosceni. És de dia. No hi ha llums ni espectadors. TONINO, ANSELM i GIANNI parlen en dialecte venecià barrejant paraules llombardes.)

ESCENA I

(S'alça el teló. Abans que s'alce completament ix HORACI i després EUGENI.)

HORACI. *(Cap a l'escena.)* Pareu, pareu. No obriu el teló. Pareu.

EUGENI. Per què no voleu que s'òbriga el teló, senyor Horaci?

HORACI. Per assajar el tercer acte de la comèdia, no cal obrir el teló.

EUGENI. Però tampoc no hi ha cap raó per tenir-lo abaixat.

HORACI. Doncs sí, senyor. Sí que hi ha una raó per te-

nir-lo abaixat. Vós, senyor, no penseu en el que em barrina pel cap. (*Cap a l'escena.*) Baixeu el teló.

EUGENI. (*Cap a l'escena.*) Pareu. Si es tanca el teló ja no s'hi veu, i llavors, senyor cap de la companyia, per tal d'assajar les escenes caldrà encendre els llums.

HORACI. Si és així és preferible obrir el teló. (*Cap a l'escena.*) Obriu-lo, que no vull gastar llum.

EUGENI. Magnífic. Visca l'estalvi!

HORACI. Oh, estimat amic, si no procuràs d'estalviar, el negoci aniria de mal borràs. Els actors no es fan rics. Tot el que guanyen s'ho gasten. Molta sort tenen els que al final de l'any trauen les castanyes del foc, perquè el més normal és que es gaste més del que es guanya.

EUGENI. M'agradaria saber per què no volíeu obrir el teló.

HORACI. Perquè ningú no ens veiés assajar.

EUGENI. Qui ha de venir al teatre a mitjan matí?

HORACI. Uf, hi ha curiosos que s'alçarien fins i tot abans que es fes de dia.

EUGENI. Ja s'ha vist la nostra companyia en altres ocasions. No deu haver-hi tanta curiositat.

HORACI. Tenim nous personatges.

EUGENI. És cert. No hem de mostrar-los als assaigs, els nous personatges.

HORACI. Quan es vol fer popular un personatge cal fer-lo desitjar, i quan apareix cal donar-li poc de paper, però bo.

EUGENI. No obstant això, n'hi ha que pregunten als poetes perquè escriguen els dos terços de comèdia per al paper d'aquests.

HORACI. Malament. Fatal. Si són bons, avorreixen. Si són dolents, fan ràbia.

EUGENI. Però estem perdent molt de temps! Ací no es fa res. Els senyors companys no arriben.

HORACI. El costum habitual dels actors és alçar-se sempre tard.

EUGENI. El nostre problema més gran són els assaigs.

HORACI. Però el que fa bo un actor són els assaigs, precisament.

EUGENI. Ací arriba la primera actriu.

HORACI. No és poca cosa que haja vingut la primera. Normalment, a les primeres actrius, els agrada fer-se esperar.

ESCENA II

(Entra PLÀCIDA.)

PLÀCIDA. Acíestic. Ja he arribat la primera! Que les senyores actrius no estan per a la faena? Senyor Horaci, si tarden jo me'n vaig.

HORACI. Estimada senyora, acabeu d'arribar i ja us impacienteu? Tingueu una mica de paciència. Jo

en tinc molta, i no està de més que en tingueu també vós una poca.

PLÀCIDA. Em sembla que, a mi, se'm podria avisar quan tots haguessen aplegat.

EUGENI. (*En veu baixa, a HORACI.*) La sentiu? Parla com una primera actriu.

HORACI. (*A part.*) Cal anar amb miraments. Convé aguantar-la. (*A PLÀCIDA.*) Senyora meua, us he pregat de venir aviat, abans i tot que els altres, per poder raonar entre vós i jo alguns aspectes relacionats amb la direcció de les nostres obres.

PLÀCIDA. Que no sou vós el director de la companyia? Podeu ben bé prendre decisions sense dependre de ningú.

HORACI. És cert, les decisions són meues, però m'agrada també que tothom n'estiga content, i vós especialment, a qui us tinc en gran estimació.

EUGENI. (*A HORACI, en veu baixa.*) Que voleu dependre dels seus consells?

HORACI. (*A part.*) Aquesta és la meua màxima: escoltar a tots i després anar a la meua.

PLÀCIDA. Digueu, senyor Horaci, quina és la comèdia que heu decidit de representar demà a la nit?

HORACI. Una de nova titulada *El pare rival del fill*. Ahir en vam assajar el primer i el segon acte i avui n'assajarem el tercer.

PLÀCIDA. No tinc problema d'assajar-la ara, però no sé si vull representar-la ja demà a la nit.

EUGENI. (*En veu baixa, a HORACI.*) L'escolteu? No hi està d'acord.

HORACI. (*A part.*) Ja veureu com sí. (*A PLÀCIDA.*) I quina altra comèdia creuríeu vós que fóra millor de representar?

PLÀCIDA. L'autor que ens subministra les comèdies n'ha fet unes setze aquest any, totes noves de trinca, totes comèdies de caràcter, totes escrites. Fem-ne una d'aquestes.

EUGENI. Setze en un any? Sembla impossible.

HORACI. Doncs, sí. És cert que les ha fetes. S'hi va entossudir i les ha fetes.

EUGENI. Quins són els títols d'aquestes setze comèdies escrites en un any?

PLÀCIDA. Us ho diré jo: *El teatre còmic, La tossuderia de les dones, La cafeteria, El mentider, L'adulador, Els poetes, La pamela, El cavaller de bon gust, El jugador, L'amic veritable, La malalta fingida, La dona prudent, La desconeguda perseguida per l'impertinent impenitent, L'honrat aventurer, La dona voluble i Els xafardeigs de les dones, comèdia veneciana.*

EUGENI. I entre aquestes no hi ha la comèdia que hem de representar demà a la nit? Que no és del mateix autor?

HORACI. Sí, és seua; però és una farsa menor, que ell no conta entre les seues comèdies.

PLÀCIDA. I per què volem fer una farsa, i no més aviat una de les comèdies més bones?

HORACI. Estimada senyora, ja sabeu que ens manquen dos elements molt importants: un home i una dona. Encara els busquem. Mentrestant no podrem muntar comèdies de caràcter.

PLÀCIDA. Doncs, anem bé si continuem fent comèdia de l'art. Tot el món està cansat de veure sempre les mateixes coses, de sentir les mateixes paraules. Els espectadors saben què està per dir Arlequí abans que òbriga la boca. Proteste, senyor Horaci. Per la meua banda actuaré ja en molt poques comèdies antigues. Estic imbuïda pel nou estil, jo, i només m'agrada aquest estil. Demà actuaré perquè si la comèdia no és de caràcter almenys està ben tramada i els sentiments estan ben dibuixats. Tanmateix, si no es completa prompte la companyia, ja podeu prescindir de mi també.

HORACI. Però mentrestant...

PLÀCIDA. D'acord, senyor Horaci. Ja n'hi ha prou. Estic cansada d'estar dempeus tant de temps. Me'n vaig al camerino a seure. Quan comence l'assaig em crideu. I digueu a les senyores actrius que no s'avicien a fer esperar la primera actriu.
(*S'en va.*)